

Asia: VN/17836/2022

Lausuntopyyntö tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta / Social- och hälsovårdsministeriet begär utlåtande om en promemoria om utvecklingsbehoven i fråga om lagstiftningen om smittsamma sjukdomar

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kiittää lausuntopyynnöstä ja haluaa osaltaan toimia tartuntatautien ja niistä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi. Tässä lausunnossa nostamme muutamia keskeisiä näkökohtia, jotka muutoin saattavat jäädä valmistelutyössä liian vähälle huomiolle. Lähtökohtana SAK pitää sitä, että pandemiatilanteessa sovellettavat pykälät tulee olla osana tartuntatautilakia. Erillislakien soveltaminen olisi käytännössä huomattavan hankalaa.

Tartuntatautien leviämisen ja niiden haittojen hallinta edellyttää laajapohjaista yhteistyötä. Koronapandemian kuluessa tuli näkyväksi, että yhteistyön koordinaatiossa ja niistä viestimisessä oli parantamisen varaa. Tartuntatautilakiin tarvitaan nykyistä selkeämmät säädökset eri viranomaisten ja toimijoiden yhteistyöstä sekä päätöksenteon koordinoimisesta ja siitä väestölle tiedottamisesta.

Tartuntatautien haittojen arvioinnin tulee olla laaja-alaista ja lakiin pohjautuvaa. Haittojen arvioinnissa tulee huomioida laaja-alaisesti yhteiskunnalliset ja myös mm. työelämään kohdistuvat haitat ja kustannukset. Tartuntatautien riskien ja haittojen arviointi ei saa olla pelkästään suppeasti tulkittuihin lääketieteellisiin haittoihin pohjautuvaa tai rajautua vain tartuntatautilääkärien tehtäväksi.

Suomen pandemianhallinta keskittyi liikaa rajoitustoimiin ja tehokkaita suojaustoimia ei täysimääräisesti hyödynnetty. Säädöksiin tulee lisätä pykälät vahvemista suojaustoimista, mm. suojavälineiden käytöstä, niiden hankinnasta, varautumisesta ja varastoinnista.

Samoin ilmahygieniasta ja ilmanvaihdon vaatimuksista julkisissa tiloissa tulee säätää niille relevanteissa tartuntatautilanteissa. Joissain maissa näin on jo toimittukin.

Rokotteiden saantia ei tule rajoittaa väestöltä siten kuin viime vuosina on tehty, vaan rokotteita tulee olla mahdollisimman laajasti ja helposti saatavilla heti, kun niistä ei ole pulaa. Velvoite seurata tiiviisti kansainvälisten toimijoiden ja asiantuntijoiden, kuten WHO:n ohjeita ja suosituksia tulisi selkeästi kirjata lakiin. Kansallisten toimijoiden jäävittömyys tulee myös varmistaa.

Tilanteissa, joissa rokotteita on käytettävissä mutta niistä on pulaa, tulee säätää rokotteiden suuntaamisesta valtakunnallisesti ensiksi sinne, missä niistä on saatavilla suurin hyöty. Nyt rokotettiin runsaasti alueilla, joissa tautitapauksia ei ollut juuri lainkaan samaan aikaan kun rokotteita oli vain hitaasti edeten saatavilla siellä, missä tautitapauksia oli paljon.

Mahdollisimman kattavien ennaltaehkäisevien toimien varmistamiseksi tarvitsemme myös aikuisten rokotosohjelman, joka tulee kirjata lakiin. Tehokkaiisiin tuloksiin pääsemiseksi kaikkien sektorin toimijoiden, kuten esimerkiksi työterveyshuoltojen tulee voida täysimittaisesti ja heille relevantilla tavalla osallistua kaikkiin tartuntatautien ehkäisyyn ja hoitoon liittyviin toimiin. Tämä tulee kirjata lakiin.

Tartuntatautipäivärahajärjestelmämme on hyvä, eikä sen etuuksia tule heikentää. Tosin testiin pääsy ja todistuksen saaminen ajoittain olivat hankalia, etenkin tietyillä alueilla, ja säädöksiin tulisikin varmistaa helpompi todistuksen saaminen koko maassa. Joissain maissa on laadukkaiden kotitestien tulos myös virallisesti hyväksytty testi, ja tätä tulisi harkita meilläkin. Positiivinen kotitestitulokset on varsin luotettava, epävarmuustekijät liittyvät lähinnä väärin negatiivisiin testituloksiin. Testien saatavuutta ja edullisuutta tulisi lisätä, mutta Suomessa valitussa mallissa käytettiin testaamiseen runsaasti ammattilaisten aikaa ja resursseja. Silti tuloksia jouduttiin odottelemaan ja jäljitys ruuhkautui.

Väliinputoajia olivat ne vaille tartuntatautipäivärahoikeutta jääneet työntekijät, joiden lapsen koulu tai päiväkotiki kuitenkin suljettiin eikä etätömahdollisuutta ollut. Näiden tilanteiden ratkaisemiseksi tarvitaan toimeentulon turvaava säädös. Polarisaatiota ei saa kehittyä niiden työntekijäryhmien välille, joilla joko on tai ei ole mahdollisuutta etätöön tekemiseen.

Selkeä epäkohta esiintyi mahdollisista elinkeinotoiminnan rajoitustoimista aiheutuvien taloudellisten haittojen korvaamisessa. Rajoitustoimien takia työttömäksi tai lomautetuksi joutuneiden työntekijöiden etuuksia tulee parantaa. Vaikka nämä pykälät eivät sijoittune tartuntatautilakiin, tulee epäkohta korjata samassa yhteydessä. Myös yrittäjien ja yritysten mahdollisia korvauksia ja niihin liittyviä säädöstarpeita olisi hyvä tarkastella. Kuluneen pandemian aikana osa yrityksistä ja yrittäjistä sai menetykseensä nähden runsaat korvaukset, kun taas osa jäi lähes täysin ilman korvauksia merkittävistä menetyksistä huolimatta. Jälkikäteen tarkasteltuna myös osa

rajoitustoimista oli tarpeettoman massiivisia, ja jokseenkin samoihin tuloksiin olisi päästy suojaustoimia kehittämällä. Tartuntatautilainsäädäntöön tulisi vahvasti kirjata suojaustoimien ja ennaltaehkäisyyn ensisijaisuus rajoitustoimiin verrattuna.

Tartuntatautien hallinnassa tulee nykyistä vahvemmin huomioida erilaiset haavoittuvat ryhmät, esimerkiksi sosioekonomisesti haavoittuvimmat ryhmät tai maahanmuuttajataustainen väestö. Kuluneen pandemian aikana maahanmuuttajataustaiset ryhmät eivät saaneet riittävästi ja oikea-aikaisesti informaatiota omalla kielellään ja kulttuuritaustalleen sopivalla tavalla. Tämän seurauksena heidän rokotuskattavuutensa jäi matalammaksi sekä sairastavuutensa ja kuolleisuutensa nousivat korkeammiksi kuin muulla väestöllä.

Myös tartuntatautien hoidossa tarvittavien lääkkeiden saatavuutta tulisi helpottaa nykyisestä. Suomessa esimerkiksi covid-lääkityksen kriteerit ovat olleet huomattavasti tiukemmat ja lääkityksen saaminen paljon hankalampaa kuin yleensä muissa maissa. Näin ollen lääkityksen hyödyntäminen on jäänyt hyvin vähäiseksi. Lääkityksen ja hoidon hinnoittelua ja mahdollista maksuttomuutta tulisi tarkastella ja arvioida laaja-alaisesti, mukaan lukien myös muut kuin yleisvaaralliset ja valvottavat tartuntataudit.

Jotta tartuntatautien tarpeen mukainen tutkimus, testaus ja hoito ei minkään väestöryhmän osalta rajoittuisi kustannuksien pelon takia, tulisi lakivalmistelussa pohtia tutkimuksen ja hoidon maksuttomuuden laajentamista nykyisestä.

Tartuntatautien hallinnassa tulee voida täysipainoisesti hyödyntää kaikkien sote-alalla työskentelevien ammattiryhmien ja opiskelijoiden koko osaamista. Esimerkiksi lähihoitajien sekä sote-alan opiskelijoiden roolia rokotuksissa tulisi lisätä. Riittävä teoreettinen ja käytännöllinen rokotuksien perus- ja täydennyskoulutus tulee varmistaa lähihoitajille, ja muillekin ammattilaisryhmille, jotka tekevät rokottamistyötä. Lainsäädännön tulee tukea työvoiman tehokasta käyttämistä ja esimerkiksi nopean palvelun mahdollistavaa kirjaamista massarokotustilanteissa.

Pandemian aikana runsaasti resursseja hukkaantui tehottomaan ja hitaaseen jäljitys- ja neuvontatyöhön. Tähän tulisi valmistella tehokkaat automatisoidut tiedonantojärjestelmät niin, että ammattilaisten ajankäytön tarve vähenisi. Mahdolliset tietosuojongelmat tulee selvittää ja valmistella lainsäädäntö niin, että tieto tarvittavista toimenpiteistä kulkee mahdollisimman automatisoidusti esimerkiksi henkilökohtaisten puhelimien kautta. Myös mahdollisesti tarvittavien todistuksien saaminen tulee olla helpompaa ja nopeampaa niin ammattilaisten kuin asiakkaidenkin ajankäyttöä ajatellen.

Nykyisen tartuntatautilain 48 pykälää, sen tarpeellisuutta ja muotoilua on syytä arvioida kokonaan uudelleen. Koronapandemian kuluessa osa sote-alan henkilöstöstä ei ole saanut haluamiaan tehosterokotuksia, vaikka muissa maissa niitä on ollut saatavilla ja niitä on suositeltu. Toisaalta 48a

pykälän myötä suurinta osaa henkilöstöstä kosketti covid-rokotteen ottovelvoite, mikäli he aikoivat jatkaa työskentelyä omalla alallaan. Näin toimittiin, vaikka jo velvoittavan väliaikaisen pykälän säätämishetkellä oli tiedossa, että pelkkä rokotesuoja tartuntaa vastaan on vain osittainen eikä kovin pitkäkestoinen.

Silti pykälä säädettiin, ja rokotteen vaihtoehtona oleva testaaminen rajattiin kovin suppeaksi. Myöskään suojavälineiden käytöstä ja niiden velvoittavuudesta ei säädetty, vaikka oli tiedossa, että huolellisella henkilösuojaimien käytöllä olisi voitu suojata potilaita jopa paremmin kuin rokotevelvollisuudella. Tiheällä henkilöstön antigeenitesteillä olisi voitu edullisesti täydentää toimia potilaiden suojaamiseksi tartuntoja vastaan.

Nykyistä 48 pykälää tulisi uudistaa siten, että tartuntataudeille alttiiden potilaiden ja asiakkaiden kanssa työskentelevälle henkilöstölle on helposti, maksuttomasti ja työajalla saatavana mahdollisimman kattava rokotesuoja. Rokotteista on tarjottava aktiivisesti informaatiota ja niiden ottamista tulee suositella ja kannustaa. Rokotteiden ja tehosteiden, joita aktiivisesti käytetään muissa sivistysmaissa, tulee olla saatavilla myös Suomessa.

Rokotteiden puuttumisen ei kuitenkaan tule aiheuttaa seuraamuksia työsuhteessa eikä sosiaaliturvassa. Sote-ala kärsii henkilöstöpulasta, ja kaikki alasta kiinnostuneet työntekijät ja opiskelijat tarvitaan töihin. Rokotesuojaa tulee herkästi täydentää henkilökohtaisilla suojavälineillä sekä tartuntoja ehkäisevillä työskentelytavoilla ja työn organisoinnilla. Koska rokotesuoja tartuntoja vastaan ei ole täydellinen, tulee riittäviä muita suojaustoimia hyödyntää myös rokotetulla henkilökunnalla.

On myös syytä muistaa, että myös henkilökuntaan ja heidän läheisiinsä kuuluu tartuntatautien vakaville seurauksille alttiita henkilöitä. Tartuntatautien ehkäisy on siten aina myös työsuojelukysymys, eivätkä suojelua tarvitse vain asiakkaat ja potilaat vaan myös henkilöstö itse ja heidän perheenjäsenensä.

Rokotuksia ottaessaan sote-ammattilainen on itse asiakkaana. Rokotukset tulee aina antaa työterveyshuollossa työajalla ja mm. mahdollisten vasta-aineiden arviointi tai toimenpiteen kirjaaminen tulee hoitaa samalla huolellisuudella ja yksityisyyden suoja varmistuen kuin muillakin rokotusasiakkaila.

Merkittävää tartuntatautien torjuntaa tehdään myös työpaikoilla. Uudistetussa laissa tulisikin huomioida linkki työturvallisuuslainsäädäntöön sekä velvoite yhteistyön tekemiseen työterveyshuoltojen kanssa. Säätelystä tarvittaisiin myös suojaustoimien ulottamiseksi asiakkaisiin. Tarvitaan selkeä säädös siitä, että esimerkiksi suojavälineiden käyttöön voidaan velvoittaa työpaikoilla ja asiakastiloissa. Henkilökunnan suojaaminen tartunnoilta tulee olla tähän riittävä peruste, muillakin toimialoilla kuin sote-alalla.

Tartuntatautilain uudistuksen käynnistyessä SAK on mielellään mukana valmistelutyössä. Riittävä yhteiskunnallisen ja työelämänäkökulman sisällyttäminen valmistelutyöhön ja päivitettyihin säädöksiin on tärkeää.

Latvatalo Eveliina
SAK ry - Työehdot-osasto asiantuntijalääkäri Riitta Työläjarvi